

Силабус освітнього компонента

Програма навчальної дисципліни

Історія релігії та української церкви

Шифр та назва спеціальності
032 Історія та археологія

Інститут
ІНІ Соціально-гуманітарних технологій

Освітня програма
Історія науки та українознавство

Кафедра
Українознавства, культурології та історії науки
(310)

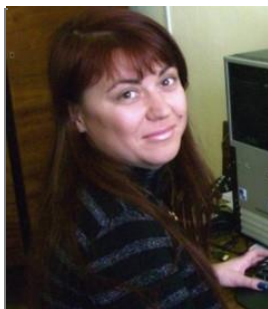
Рівень освіти
Третій (доктори філософії)

Тип дисципліни
Фахова, вибіркова

Семестр
3

Мова викладання
Українська

Викладачі, розробники

Фрадкіна Наталя Володимирівна

natalia.fradkina@khpі.edu.ua

Доцент кафедри українознавства, культурології та історії науки, кандидат філософських наук, доцент

Наукові інтереси: духовна культура, духовність, етична проблематика, філософія, культура Слобожанщини

Кількість публікацій: Понад 80 наукових публікацій

Детальніше про викладача на сайті кафедри
<http://web.kpi.kharkov.ua/ukin/vikladachi>

Загальна інформація

Анотація

Навчальна-дисципліна «Історія релігії та української церкви» є однією з фундаментальних історичних дисциплін. Історія релігії та церкви в Україні нерозривно пов'язана із загальною історією українського суспільства. Впродовж національної історії релігія мала безпосередній вплив на функціонування та розвиток нашого народу, формування основ його світогляду, матеріальної та духовної культури, норм поведінки. Метою вивчення навчальної дисципліни «Історія релігії та української церкви» є ознайомлення аспірантів з історією становлення, поширення та еволюції релігії в Україні, її роллю і місцем у духовній культурі та суспільному житті українського народу.

Мета та цілі дисципліни

Сформувати у аспірантів: 1. Здатність брати участь у дискусії з історико-релігійної наукової проблематики, у різних формах наукової комунікації; 2. Здатність відрізняти специфіку у підходах до вирішення проблем в галузі історії та релігії представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історико-релігієзнавчої науки; 3. Здатність застосовувати поглиблені знання з історії та релігієзнавства при розробці (відповідно

до конкретних вимог) наукових проектів прикладної спрямованості, а також при вирішенні окремих практичних проблем; 4. Здатність в межах обраної спеціалізації здійснювати інноваційні дослідження, які спрямовані на вирішення фундаментальних наукових проблем, вміння готувати результати історико-релігійних наукових досліджень до оприлюднення у фаховому середовищі; 5. Вміння застосовувати сучасні методи викладання історії релігії та суміжних навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах ;6. вміння визначатися в масиві різноманітної сучасної інформації, використовувати різні за змістом та світоглядною направленістю наукові праці, підручники, навчальні посібники, поточні джерела; - вміння систематизувати та узагальнювати матеріал; 7. вміння аналізувати факти, перебіг подій, розкривати сутність політичних та економічних, релігійних явищ та процесів; 8. вміння визначати своє ставлення до подій сучасності на основі розуміння причинно-наслідкових зв'язків, давати науково-обґрунтовану оцінку подій сучасності; 9. вміння використовувати релігієзнавчі знання для пошуку власних варіантів рішень і розвитку власних можливостей; 10. вміння аргументувати свою точку зору і цивілізовано обстоювати її в дискусіях.

Формат занять

Лекції, семінари, самостійна робота, консультації. Підсумковий контроль – іспит.

Компетентності

- СК-1. Здатність здійснювати історіографічну критику, уміти виявляти необ'єктивну інформацію і неупереджено інтерпретувати зміст досліджуваної літератури.
- СК-2. Володіння основами наукового пошуку історичних джерел та здійснення їхнього аналізу, з врахуванням останніх досягнень у галузі історичного джерелознавства.
- СК-3. Здатність до організації та проведення наукових досліджень відповідно до новітніх тенденцій розвитку історичної науки. Вміння здійснювати наукові дослідження із залученням широкого кола джерел і наукової літератури, сучасних методів дослідження із найактуальніших історичних проблем.
- СК-4. Розуміння основних причинно-наслідкових зв'язків та закономірностей історичного процесу, набуття навичок критичного мислення, вміння систематизувати, узагальнювати та оцінювати отриману інформацію.
- СК-5. Розуміння тенденцій розвитку суспільства і науки на сучасному етапі та їхнього зв'язку з минулим досвідом. Вміння логічно аргументувати і доказово відстоювати власну позицію під час наукової дискусії.
- СК-6. Спіратись на останні наукові досягнення історичної науки у викладацькій діяльності.

Результати навчання

- РН-7. Володіти методологією історіографічної критики, уміти виявляти необ'єктивну інформацію і неупереджено інтерпретувати зміст досліджуваної літератури.
- РН-8. Знати та володіти основами наукового пошуку історичних джерел і здійснення їхнього аналізу з врахуванням останніх досягнень у галузі історичного джерелознавства.
- РН-9. Демонструвати здатність до організації та проведення наукових досліджень відповідно до новітніх тенденцій розвитку історичної науки, вміння здійснювати наукові дослідження із залученням широкого кола джерел і наукової літератури, сучасних методів дослідження з найбільш актуальних історичних проблем.
- РН-10. Розуміти основні причинно-наслідкові зв'язки та закономірності історичного процесу, демонструвати навички критичного мислення, вміння систематизувати, узагальнювати та оцінювати отриману інформацію.
- РН-11. Розуміти тенденції розвитку суспільства і науки на сучасному етапі та їхній зв'язок з минулим досвідом. Демонструвати вміння логічно аргументувати і доказово відстоювати власну позицію під час наукової дискусії.
- РН-12. Демонструвати здатність враховувати новітні досягнення історичної науки у викладацькій діяльності

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 120 год. (4 кредитів ECTS): лекції – 20 год., семінари – 20 год., самостійна робота – 80 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

«Історія України у глобальному вимірі», «Історія української науки і техніки», «Методологія наукових досліджень»

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

Методи навчання: словесні (пояснення, діалог, бесіда) і наочні (демонстрація, презентація), метод проблемного викладу

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

Тема 1. Предмет і задачі курсу "Історія релігії та української церкви". Сутність релігії.

Тема 2. Ранні форми релігії.

Тема 3. Національні релігії.

Тема 4. Світові релігії. Буддизм.

Тема 5. Виникнення Християнства.

Тема 6. Основні напрямки Християнства.

Тема 7. Іслам.

Тема 8. Історія релігії на українських землях до XVII ст.

Тема 9. Українська церква у XVII – XIX ст.

Тема 10. Релігійні процеси в Україні у XX – XXI ст.

Теми практичних занять

Семінар 1. Сутність релігії

Семінар 2. Первісні та ранні форми релігії. Політеїзм східних слов'ян.

Семінар 3. Національні релігії. Індуїзм.

Семінар 4. Авраамічні релігії. Іудаїзм.

Семінар 5. Проникнення християнства на руські землі. Православна церква Русі.

Семінар 6. Православна церква в умовах різноконфесійної іноземної влади на українських землях. Берестейська унія.

Семінар 7. Українське православ'я в складі РПЦ

Семінар 8. Процес національно-релігійного відродження на початку XX ст

Семінар 9. Релігійне життя в Україні в умовах радянського тоталітаризму

Семінар 10. Релігійне життя незалежної України

Робота на практичних заняттях оцінюється від 1 до 6 балів, максимально на всіх практичних заняттях можна отримати 30 балів

Теми лабораторних робіт

Не передбачені

Самостійна робота

Релігія як самостійна галузь духовного життя. Релігійний світогляд.

Первісні релігійні вірування: анімїзм, магія, тотемїзм, фетишизм.

Структура сучасних релігій.

Функції релігії: світоглядна, інтегративна, комунікативна, регулятивна, компенсаторна.

Роль релігії у духовному житті людини.

Класифікація національних релігій, їх особливості та характерні риси.

Індуїзм, особливості його віровчення та культу.

Сансара, дхарма, карма, реінкарнація.
Основні напрями індуїзму, територія його поширення.
Конфесії індуїзму в Україні.
Конфуціанство як соціально-етичне вчення і релігія.
Даосизм. Синтоїзм – японська національна релігія.
Виникнення буддизму. Ідейні джерела буддизму.
Віровчення буддизму. Чотири шляхетні істини.
Шляхи спасіння. Вчення про карму і нірвану.
Буддійська мораль. Буддійський культ.
Основні напрями буддизму.
Іудаїзм – перша монотеїстична релігія.
Особливості віровчення та культу іудаїзму.
Священні книги іудаїзму: Тора, Танах, Талмуд”. Іудаїзм в Україні.
Виникнення християнства. Віровчення християнства.
Головні догмати та їх тлумачення. "Символ віри".
Християнський культ.
Поділ християнської Церкви. Православ'я. Католицизм.
Протестантизм як різновид християнства. Специфіка протестантизму.
Християнство та його моральна аксіологія на межі тисячоліть.
Виникнення ісламу. Ідейні джерела ісламу.
Віровчення ісламу. Ісламський культ. Коран. Суна. Шаріат.
Основні напрями в ісламі.
Іслам в Україні.
Релігійні вірування та звичаї літописних слов'ян.
Виникнення та поширення християнства на Русі.
Розвиток релігійної думки в Київській Русі.
Розкол християнської церкви. Причини розриву між візантійською і римською церквами.
Православна церква в період татарської навали.
Перенесення Київської митрополії до Володимира над Клязьмою.
Міждержавна боротьба за митрополічу кафедру.
Початок католицького наступу на українське православ'я після Кревської унії (1385 р.).
Внутрішній стан православної церкви в період від поділу Київської митрополії до Берестейської унії (1458-1596 рр.) Історичні передумови.
Активізація діяльності братського руху та його наслідки. Початок релігійної полеміки.
Особливості укладання Берестейської унії та її історичне значення.
Роль союзу православної церкви і козацтва у відновленні та розвитку церковного життя.
Реформи П. Могили. Церковно-релігійний чинник у Визвольній війні українського народу середини XVII ст.
Підпорядкування Київської митрополії Московському патріархату.
Українська церква у складі Московського патріархату: перехід від незалежності до втрати самостійності. Антиукраїнська церковна політика Катерини II.
Становище української церкви в умовах самодержавної уніфікації.
Офіційна церква і побутова релігійність українського народу.
Православна церква на початку XX ст.
Церковно-реформаційний рух 1905-1917 рр.
Український церковний рух за доби Центральної Ради.
Становище православної церкви в Українській державі П. Скоропадського.
Церковна політика Директорії і проголошення автокефалії Української православної церкви.
I Всеукраїнський православний церковний собор і утворення Української автокефальної православної церкви.
Церковна політика більшовицького уряду в 1920-ті роки.
Репресії проти церкви протягом 1930-х років.

Становище церкви під час Другої світової війни. Післявоєнний розвиток православ'я в Україні (1945-1990).

Релігійний чинник у контексті національно-політичного життя України.

Відродження Української автокефальної православної церкви.

Розкол Української православної церкви, виникнення міжцерковного конфлікту та пошуки шляхів його подолання.

Релігійна карта сучасної України.

Проблеми релігійного життя. Християнський екуменізм у світлі міжконфесійної ситуації в Україні.

Перспективи християнства у XXI ст.

Написання есе за запропонованою темою – максимально 40 балів.

Література та навчальні матеріали

ОСНОВНА

1.Біблія. <https://bible-book.org/uk/>

2.Історія Української Православної Церкви [Текст] / Д. Гордієнко, В. Клос, Ю. Мицик, І. Преловська ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. — Харків : Фоліо, 2019. — 244 с. : іл.

<https://ru.everand.com/book/442892350/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F->

<https://ru.everand.com/book/442892350/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97->

<https://elc.library.onaft.edu.ua/libraryw/DocumentDescription?docid=OdONANT.13417527>

3.Колодний .А .Основи Релігієзнавства. Курс лекцій.

https://kolodnyj2009.wordpress.com/2009/03/16/religijeznavstvo_kurs_lekcij/

4. Коран. <https://umma.in.ua/ua/node/1750>

5. Шепетяк О.М. Історія релігії (в трьох томах). – Жовква: Місіонер, 2019 р. –Т.1.-496 с.,

https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/27760/1/O_Shepetiak_IR_IFF.pdf

6.Огієнко І. Українська церква: Нариси з історії Української Православної Церкви: У 2 т.

<http://litopys.org.ua/ohienko/oh.htm>

7.Плахтій М. П., Сулятицька Т. В. Релігієзнавство: навчальний посібник [Електронний ресурс].

Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. 168 с

<https://politkaf.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/04/relihiieznastvo.pdf>

8. Шепетяк О.М. Історія релігії в трьох томах. – Жовква: Місіонер, 2019 р. –Т.1.-496 с., т.2 – 545 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Shepetiak_Oleh/Istoriia_relihi_Tom_3.pdf

9. Харьковщенко Є.А .Релігієзнавство : підручник / Євген Анатолійович Харьковщенко ; Київ.

нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; ред. Н. В. Казанцева. – Київ : ВПЦ "Київський університет", 2019. – 479с

<http://catalog.odnb.odessa.ua/opac/index.php?url=/notices/index/424521/default>

ДОПОМІЖНА

1. Релігієзнавство . Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Філософські науки. <http://philosophy.visnyk.zu.edu.ua/issue/view/16111>

2.Звернення Президента України до Вселенського Патріарха Варфоломія.

URL: <https://www.president.gov.ua/administration/zvernennyyaprezidenta-ukrayini-do-vselenskogo-patriarha-varf-438>

3. Історія релігій в Україні : наук. щоріч./ гол. ред. І. Орлевич; Львівський музей історії релігії; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України;

Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. Львів: Видавничий відділ Львівського музею історії релігії “Логос”, 2023. Вип. 33. 232 с.

<https://religio.org.ua/index.php/religio/issue/view/28>

4. Колодний А.. Рідна Українська Національна Віра. – Київ: Світ знань,

https://kolodnyj2009.wordpress.com/2009/03/16/run_vira/ .

5. Патріарший і Синодальний Томос надання автокефального церковного устрою Православній церкві України від 6 січня 69 2019 р. / повний текст українською/

<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2614225-tomosovnij-tekst-ukrainskou.html>

6. Словник-довідник з релігієзнавства

https://chtyvo.org.ua/authors/Skrobach_Bohdan/Relihii_v_Ukraini_Slovnyk-dovidnyk/

7. Letter of the Holy Father Francis to the People of God, 71 20.08.2018. URL:

<https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/publico/2018/08/20/180820a.html>

8. Rescriptum of the Holy Father Francis to promulgate the Instruction on the confidentiality of legal proceedings, 17.12.2019. URL: <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/publico/2019/12/17/191217b.html>

Інтернет-ресурси:

1. Державна політика у сфері релігій. Офіційний сайт Міністерства культури України: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?c_at_id=244949506

2. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України: <https://www.kmu.gov.ua/>;

3. Інститут релігійної свободи: <https://irs.in.ua/ua/>;

4. Компаративістські дослідження релігії: <http://lib.onu.edu.ua/komparativistski-doslidzhennya-religiyi/>

5. Офіційний веб-портал Верховної Ради України: <https://www.rada.gov.ua/>;

6. Підручники для вузів онлайн (pidru4niki.website)

https://pidru4niki.com/19991130/religiyeznavstvo/istoriya_religiyi_v_ukrayini

7. Релігійно-інформаційна служба України: <https://risu.org.ua/>;

8. Сайт Української асоціації релігієзнавців: <https://ukreligieznavstvo.wordpress.com/uar/>

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності здобувача освіти та розподіл балів

100% підсумкової оцінки складаються з усних виступів на семінарах (50%), самостійної роботи (20%) та із суми відповіді здобувача на питання на заліку (30%).

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Здобувач освіти повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХП»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту.

Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/>]

Погодження

Силабус погоджено
30.08.2024

Дата погодження, підпис

Завідувач кафедри
Олена ТВЕРИТНИКОВА

30.08.2024

Дата погодження, підпис

Гарант ОП
Олена ТВЕРИТНИКОВА